

VASILE POPESCU

Stan i perspektywy etyki w Rumunii

Zainteresowanie rumuńskich badaczy teoretycznymi problemami etyki przypada na początek XX wieku. Racjonalistyczny i humanistyczny kierunek w etyce reprezentują w szczególności C. Dimitrescu-Iași, Dimitrie Gusti, Petre Andrei i inni.

W okresie między pierwszą a drugą wojną światową rozwinęły się, pod wpływem Rumuńskiej Partii Komunistycznej, humanistyczna filozofia i etyka, walczące przeciwko reakcyjnym irracjonalistycznym teoriom etycznym typu faszystowskiego.

Po drugiej wojnie światowej, w latach walki klasy robotniczej o zdobycie władzy politycznej popularyzacja marksizmu i jego przekształcenie się w dominującą filozofię młodego państwa ludowo-demokratycznego wywarły pozytywny wpływ na rozwój badań w dziedzinie etyki, pojawiły się autentycznie marksistowskie prace z tego zakresu (np. C. Ionescu-Gulian, *Wstęp do etyki*, 1946).

Po pewnej przerwie w badaniach w dziedzinie etyki, mianowicie w drugiej połowie lat sześćdziesiątych, zaczynają pojawiać się coraz liczniejsze prace z zakresu teorii moralności (początkowo w ramach prac z zakresu materializmu historycznego, potem — jako samodzielnej dyscypliny), broniące są dysertacje z etyki marksistowskiej, ukazują się też pierwsze teoretyczne uogólnienia nowych stosunków moralnych, właściwych ustrojowi socjalistycznemu. Etyka przekształca się w odrębną dyscyplinę naukową na wydziale filozoficznym; ukazują się zarysy (typu podręcznikowego) z zakresu etyki marksistowskiej na uniwersytetach w Bukareszcie, Klużu i w Jassach (N. Bellu, I. Grigoraș i inni).

W 1964 roku istniejący formalnie od roku 1960 zespół przy Instytucie Filozofii Akademii Nauk zostaje przekształcony w Sekcję Etyki. W ostatnich latach badania z zakresu etyki nabrały dużego rozmachu zarówno w Klużu, Jassach, na Uniwersytecie Bukareszteńskim, jak i w Ośrodku Badań nad Młodzieżą.

Publikacje z zakresu etyki są bardzo zróżnicowane, od poważnych elaboratów po szkice. Podejmują je liczni pracownicy naukowcy Akademii Nauk Społecznych i Politycznych (przede wszystkim Instytutu Filozofii), poszczególnych jej wydziałów, wykładowcy wyższych uczelni. W 1968 roku Wydawnictwo Naukowe zainaugurowało serię „Mała Biblioteka Etyczna”, w ramach której ukazują się prace (o objętości 150—200 stron) z zakresu teorii moralności. Publikacje z tej dziedziny ukazują się również w innych wydawnictwach, m. in. w Wydawnictwie Akademii (Editura Academici Republicii Socialiste România), Wydawnictwie Politycznym (Editura politică), Wydawnictwie Junimea w Jassach. Na podstawie tych prac, zarówno indywidualnych, jak zbiorowych, a także opublikowanych artykułów i sesji naukowych, które odbyły się w ciągu ostatnich lat, można wyróżnić obecnie następujące kierunki i główne problemy badawcze etyki marksistowskiej w Rumunii:

I. W zakresie etyki teoretycznej badania prowadzone są na szeroką skalę, stosownie do zadań teoretycznych, jakie stawia Partia przed pracownikami naukowymi; badania te nabierają coraz większej rangi i skupiają pokaźne grono pracowników naukowych. Ukazały się też liczne prace zbiorowe przygotowane przez pracowników Sekcji Etyki Instytutu Filozofii oraz wykładowców z wyższych uczelni. Centralnymi tematami szeregu konferencji, które odbyły się w Bukareszcie, Klużu i w Jassach, były teoretyczna problematyka etyki marksistowskiej oraz uogólnienie zjawisk i procesów moralnych cechujących wielostronnie rozwijające się społeczeństwo socjalistyczne. W związku z tym należałoby tu wskazać niektóre podstawowe problemy będące przedmiotem zainteresowania wielu pracowników naukowych:

1. Postęp moralny a specyfika postępu moralnego w warunkach socjalizmu. Temat ten podejmowano na sesjach naukowych i w publikacjach, zwłaszcza na łamach „Revista de Filozofie”; rozprawy na ten temat obronili N. Bellu, V. Constantin, V. Zamfirescu, E. Colbianu; inni badacze również pracują nad tym tematem już od paru lat.
2. Kategorie etyczne. Prace na temat obowiązku moralnego opublikowali I. Grigoraş (*Honor i szacunek*), V. Popescu (*Odpowiedzialność*), G. Berescu i E. Colbianu, (*Interes i sprawiedliwość w społeczeństwie socjalistycznym*) oraz szereg prac L. Mirosz.
3. Norma moralna i normatywność etyczna: C. Zamfir, P. Apostol, S. Stoica.
4. Społeczna funkcja moralności: N. Bellu, S. Stoica, C. Zamfir.
5. Struktura świadomości moralnej: N. Bellu, S. Stoica, V. Zamfirescu i inni.
6. Moralność małżeństwa i rodziny w ustroju socjalistycznym: N. Bellu, A. Tănase, G. Berescu, V. Popescu i inni.
7. Stosunek do pracy: V. Popescu, G. Berescu,

F. Mahler. 8. Humanizm socjalistyczny: C. L. Gulian, D. Țișe, A. Tănase, N. Bellu, L. Mirosz, L. Grünberg i inni.

II. Prace na temat stosunku między etyką a innymi naukami społecznymi. Problemy związane z życiem duchowym i społecznym w dziedzinach graniczących z moralnością, jak również metodologiczne problemy wspólne dla etyki i innych nauk nabierają w ciągu ostatnich kilku lat coraz większego znaczenia i są podejmowane w badaniach równoległe z problematyką etyczną. Tak więc w badaniach etycznych obserwujemy z jednej strony tendencję do zawężania przedmiotu badań w celu ujawnienia swoistości etyki jako samoistnej dyscypliny filozoficznej i naukowej, z drugiej zaś strony — rozwój badań z pogranicza etyki i innych dyscyplin naukowych w związku z integracją badań etycznych i marksistowskich badań filozoficznych, albowiem zjawiska moralne jako takie nigdy nie występują w postaci czystej. Zostały tu podjęte następujące problemy badawcze:

1. Relacje między socjologią a etyką: T. Herseni, V. Popescu, F. Mahler, G. Berescu, S. Stoica i inni. 2. Aksjologia i etyka: A. Tănase, N. Kallós, A. Roth, N. Bellu, L. Mirosz, S. Stoica, V. Popescu i inni. 3. Etyka i psychologia: V. Zamfirescu, V. Popescu i inni. 4. Etyka i nauka o kierowaniu: V. Popescu, G. Berescu, F. Mahler. 5. Problemy deontologiczne, np. etyka badań naukowych, etyka lekarska: V. Săhleanu i inni. 6. Etyka i nauki polityczne: G. Vlad, I. Rădulescu, D. Mazilu, O. Trăsnea, N. Bellu.

III. Badania w zakresie socjologii moralności. Już w 1962 roku pracownicy naukowcy Instytutu Filozofii wykazali szczególne zainteresowanie analizą socjologiczną praktycznych przejawów moralności. Przypomnijmy tu jedynie kilka najwybitniejszych prac z tej dziedziny: G. Brescu, *Etyka pracy a byt*, V. Popescu, *Postawa moralna a bodziec moralny*; szczególnie cenna jest praca zbiorowa Sekcji Etyki Instytutu Filozofii pt. *Młodzież a ideał moralny*, której autorami są N. Bellu, V. Popescu, L. Mirosz, V. Zamfirescu. W ostatnich latach badania koncentrują się na metodologicznych problemach badań empirycznych, na wypracowaniu kryteriów niezbędnych do pomiaru konkretnych zjawisk moralnych oraz na weryfikacji technik badawczych stosowanych w analizie moralności na gruncie innych nauk (V. Popescu).

IV. Historia etyki i krytyka współczesnych burżuazyjnych teorii etycznych. Kierunek ten reprezentowany jest w szczególności w pracach ukazujących się w ramach serii „Mała Biblioteka Etyczna”. Oto przykładowo kilka tytułów: G. Vlăduțescu, *Etyka Epikura*, E. Steve, *Etyka we Francji XVIII w.*, N. Bellu *Etyka Kanta*, A. Boboc, *Etyka Maxa Schelera*, F. Neagoe, *Etyka Schopenhauera*, S. Stoi-

ca, *Etyka Durkheima*, D. Gişe, *Etyka egzystencjalizmu francuskiego*, L. Mirosz, *Etyka intuicjonistyczna*, L. Mirosz, *Etyka neotomistyczna*.

V. Przekłady dzieł klasyków filozofii z dziedziny etyki oraz prac naukowych z krajów socjalistycznych. Z klasyki światowej ukazały się przekłady Platona, Arystotelesa, materialistów francuskich, Spinozy, Kanta, Hegla, rosyjskich demokratów rewolucyjnych itd. Są to wydania naukowo-krytyczne, opatrzone wstępami. Z prac etycznych autorów z krajów socjalistycznych w ciągu ostatnich lat ukazały się przekłady prac A. F. Szyszkina, T. Kotarbińskiego, T. Huszara, S. Stojanowicza i innych.

Po plenum Komitetu Centralnego Rumuńskiej Partii Komunistycznej w listopadzie 1971 roku oraz po Krajowej Konferencji Partyjnej w lipcu 1972 roku przed etykami rumuńskimi stanęły poważne zadania. Po pierwsze, zgodnie z oceną zawartą w dokumentach partyjnych, etyka powinna wzmoczyć swoje oddziaływanie na rozwój socjalistycznej świadomości mas w kierunku kształtowania wielostronnie rozwiniętej osobowości nowego człowieka. Praktyczne ukierunkowanie badań etycznych, ich wkład w proces budownictwa socjalistycznego wszechstronnie rozwijającego się społeczeństwa, badanie realnych, konkretnych problemów moralności praktycznej — oto podstawowe wyznaczniki perspektywy teoretycznej.

Krajowa Konferencja Partyjna obradująca w lipcu 1972 roku opracowała *Projekt norm życia i pracy komunistów, sprawiedliwości i etyki socjalistycznej* — autentyczny kodeks moralny członków społeczeństwa socjalistycznego — i przedstawiła go do publicznej dyskusji członkom partii, młodzieży, całemu narodowi. Na podstawie zgłaszanych uwag mających na celu udoskonalenie tego kodeksu zostanie opracowana nowa wersja tego dokumentu i w tej postaci zostanie on przedstawiony do akceptacji XI Zjazdowi Partii. Jest to jeszcze jeden dowód, jak wielką wagę przywiązuje kierownictwo Rumuńskiej Partii Komunistycznej do spraw moralności socjalistycznej i wychowania komunistycznego. Pracownicy nauki, przyjmując projekt kodeksu jako wytyczną do dalszej pracy, jako zalecenie o konieczności powiązania kierunków badań z podstawowymi dziedzinami życia społecznego, w toku pracy nad projektem kodeksu wnieśli szereg ulepszeń. Kodeks wytycza podstawowe zadania wychowania komunistycznego, a jednocześnie wskazuje on kierunek ideału moralnego i wyraża postępującą linię rozwoju moralnego w socjalizmie. Dziesiątki tysięcy uczestników dyskusji, tysiące propozycji mających na celu udoskonalenie projektu — wszystko to świadczy, że problemy moralności socjalistycznej są nie tylko przedmiotem badań etyków-specjalistów, lecz także problemem działalności praktycznej i przedmiotem głębokiej refleksji wszystkich członków społeczeństwa socjalistycznego.

Василе Попеску

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЭТИКИ В РУМЫНИИ

Автор даёт краткую характеристику различных исследовательских центров, занимающихся этикой а также представляет главные направления этических исследований в Румынии. Принадлежат к ним, прежде всего, нормативные проблемы и нравственный прогресс, структура морального сознания, нравственность семьи и супружества, этика труда, социалистический гуманизм), теоретические (этика и другие специальные отрасли знания, социология нравственности, история и критика современных этических систем) и переводы классических трудов по этике. О развитии и значению этических исследований в Румынии свидетельствует лучше всего обнародованный проект кодекса социалистической нравственности.

Vasile Popescu

ETHICAL RESEARCH IN RUMANIA: PRESENT STATUS AND PROSPECTS

The author describes briefly the activities of different ethical centres and gives a survey of the principal directions of ethical research in Rumania. These include primarily normative problems (such as moral progress, the structure of moral consciousness, marital and family morals, the ethics of labour, socialist humanism), the theoretical problems (the relation of ethics to science, the sociology of morals, the history of morals, and a critique of contemporary ethical systems) and translations of classical ethical works. The recent publication of a project for a code of socialist morality gives evidence of the advance and significance of ethical research in Rumania.